

Simone van der Vlugt

Fabrica

Traducere din limba neerlandeză și note
de Gheorghe Nicolaescu

POLIROM
2025

Cuprins

I Iulie 1892.....	5
II Noiembrie 1913	155
Postfață.....	357
Mulțumiri.....	367
Bibliografie	369

În timp ce Hendrik le cară valizele spre spațiul pentru locuri în picioare de pe platforma tramvaiului, ele își caută locuri la clasa întâi. Călătoria nu durează mult. Spre deosebire de tramvaiul cu cai, unde poți să faci un semn când vrei să cobori, acest tramvai circulă din stație în stație, fără opriri între ele. Ajung în cel mai scurt timp în Leidseplein.

— Acolo, lângă Hirsch & Cie., este sediul asociației de femei, spune Lydia.

— Da, știu. De fapt, de ce ai încetat colaborarea?

— Fiindcă prefer să mă ocup de fabrică. Sunt destul de ocupată cu ce am de făcut acolo.

Lydia se întoarce cu fața spre Amsterdam American Hotel, construit din cărămidă galben-pală. Arată minunat cu logiile și balconașele sale jucăușe.

— Ce zici, intrăm? întrebă ea, iar Nora încuviințează din cap.

Și interiorul este tot numai o splendoare Art Deco, cu picturi pe faianță, vitralii și mici saloane printre pâlcuri de ferigi.

— Ce frumos! Mă bucur că o să stăm aici câteva nopți, spune Nora.

După ce au primit cheile de la camera lor, cele două așteaptă acum liftul. Acesta tocmai apare și băiatul care lucrează ca liftier deschide grilajul delicat din fier forjat.

— Mai demult, așa ceva n-ar fi fost posibil, spune Lydia în timp ce cabina urcă încet.

— Să dormi într-un hotel?

— Da. Era ceva interzis pentru femei. Trebuiau să stea acasă. Nora se încruntă.

— Da' puține lucruri erau permise mai demult!

— Foarte puține. Din fericire, s-au schimbat multe.

În acea seară iau cina împreună în restaurantul hotelului, decorat cu lămpi Tiffany și picturi murale cu motive florale.

Liniștea distinsă face ca ele să-și coboare vocea ca de la sine, ceea ce creează o atmosferă intimă.

— Dacă n-ai fi pus pe picioare fabrica, ce-ai fi făcut? întrebă Nora.

— Cred că aceleași lucruri ca acum. În cele din urmă m-aș fi alăturat asociațiilor Tesselschade și Munca Înnobilează. Mia nu s-ar fi lăsat până nu m-aș fi înscris.

— Nu-ți pare rău că nu poți face mai mult? Mia călătorește peste tot.

— Te-am avut pe tine. N-am vrut să umblu prin lume și să las educația ta în seama altora. Tu ai fost prioritatea mea.

— Dar dacă nu m-ai fi avut?

— Nu știu. Poate că m-aș fi implicat mai mult în mișcarea femeilor, așa cum face Mia. Dar pentru ea și familia este importantă. În prezent are grijă de nepoții ei. Poți să mergi peste tot și să strigi că vrei drepturi egale, însă este important ca în tot acest timp să nu-ți uiți obligațiile.

— Da, e adevărat. Ce bine de Mia!

Lydia își dă seama că este prima oară când discută pe tema asta. Nora n-a fost niciodată prea interesată de trecutul ei. Devine adultă.

— Când vine Ralph? întrebă Lydia.

— Mâine. Și stă tot aici.

— Ce coincidență!

Nora izbucnește în râs.

— De fapt, cum v-ați întâlnit voi doi, tu și tata?

Se lasă o tăcere scurtă, timp în care Lydia se concentrează la supă ei. Apoi spune:

— Nu mai știu exact. Prin intermediul familiei Boissevain, cred că la o petrecere.

— V-ați simțit atunci imediat atrași unul de altul?

— Nu imediat. S-a întâmplat treptat. Cel puțin pentru mine.

— Tata s-a îndrăgostit imediat?

Lydia încuviințează din cap.

— M-a cerut de mai multe ori în căsătorie înainte să accept.

— Chiar așa? Așa de perseverent era? Trebuie să fi fost foarte îndrăgostit de tine.

— Așa a și fost. Supa e delicioasă, nu? Nu vrei s-o mănânci?

— Ba da, imediat, răspunde Nora rămânând cu lingura în mână. Povestește-mi mai mult despre el. Ce făceați când vă întâlneți? Ralph și cu mine mergem mâine la patinoar, dar pe-atunci așa ceva cu siguranță nu era posibil. În orice caz, nu fără însoțitor.

— Întâmplător, regulile nu erau chiar așa de stricte, deci puteam merge la patinoar. Probabil pentru că erau mulți oameni și puține locuri în care să te poți retrage. Dar n-am patinat niciodată. Am fost o dată la Grădina Zoologică Artis.

— Cum era tata? Semăn cu el? Nu se poate altfel, fiindcă tu ești blondă.

Lydia se uită la fiica ei, care, cu bucelele ei întunecate și ochii albaștri vioi, îi amintește în fiecare zi de Huib.

— Eduard avea păr întunecat la culoare, confirmă ea.

De fapt, era mai degrabă cafeniu deschis și destul de subțire, se gândește ea apoi, însă fără să mai și pună în cuvinte.

— Bunica zice că semăn leit cu el, spune Nora. Mai ales la uitătură.

Lydia îi zâmbește binevoitor. Înainte ca Nora să-i pună altă întrebare, ea vrea să știe cum l-a cunoscut pe Ralph și, spre ușurarea ei, fata începe numaidecât să povestească.

În ziua următoare, Nora și Ralph se întâlnesc în restaurantul din American Hotel, dar Lydia nu li se alătură. Însă după-amiază, când ei își beau ceaiul, vine și ea.

Ralph nu-i face o impresie proastă. Într-adevăr, arată bine. Înțelege că Nora se simte atrasă de el, dar se întreabă dacă el este bărbatul potrivit pentru fiica ei extrovertită. Deși este

politicos, amabil și atent, i se pare și puțin distant. Însă ea nu lasă să se vadă nimic, își bea ceaiul, își ia o prăjitură de pe etajera de prăjituri prezentată de Ralph și conversează pe un ton relaxat.

După ceai, Nora și Ralph merg la patinoarul din Museumplein, iar Lydia se duce la Hirsch pentru cumpărături. Dacă tot e în Amsterdam, de ce să nu-și cumpere niște haine noi?

După câteva ore se întoarce la hotel, unde dă de Nora în apartamentul lor. Stă întinsă pe canapea și se uită pe fereastră afară. De îndată ce intră Lydia, se întoarce și se ridică în capul oaselor. Are obraji îmbujorați.

— Tu ce crezi?

Lydia o privește întrebător.

— M-a cerut în căsătorie!

Lydia lasă să-i cadă pe jos pungile de hârtie cu cumpărături.

— Vorbești serios?

— Da, în mijlocul patinoarului. N-am știut ce să spun, aveam senzația că toată lumea se uită la noi.

Lydia se așază lângă fiica ei.

— Ce i-ai răspuns?

— Că m-a luat prin surprindere și că trebuie să mă gândesc. Nu mă așteptasem deloc să mă ceară în căsătorie așa de repede. Abia ne-am cunoscut.

— Ești îndrăgostită de el?

— Da, dar nu știu dacă e suficient.

— Mai lasă să treacă un pic de timp, spune Lydia prinzând-o de mână. Faptul că ați corespondat câteva luni nu înseamnă neapărat că trebuie să te căsătorești. Oricum, mi se pare că ești încă mult prea tânără pentru asta. În tinerețea mea, fetele nu se măritau înainte să împlinescă douăzeci de ani, iar în prezent așteaptă chiar până mai târziu.

— Dacă spun da, am nevoie de acordul tău. Mi l-ai da?

— De ce-ai spune da? Puteți mai întâi să fiți o vreme prieteni, nu? Nu înțeleg graba.

— S-a îndrăgostit de mine și nu vrea să riște ca eu să întâlnesc pe altcineva.

— A spus el asta?

— Da. Bineînțeles că nu este ușor ca el să fie atât de departe și să nu putem decât să corespondăm. Pe de altă parte, mă întreb cum aș putea întâlni pe altcineva dacă stau mereu închisă în casă la Purmerend.

Tonul Norei este puțin amar.

Lydia o privește o clipă în tăcere. Deci, asta-i motivul pentru care se gândește Nora să ia în considerare cererea în căsătorie. Ar fi trebuit să știe asta: Nora a vrut întotdeauna să plece.

— N-ai prefera să mergi la studii? întreabă ea. Ai abia optsprezece ani, de ce să te legi de cineva de pe-acum?

— Mamă, știi la fel de bine ca mine că nu sunt făcută pentru facultate. Nu e de mine.

— Nu trebuie neapărat să mergi la universitate. Sunt o sumedenie de cursuri pe care le poți urma, la diferite niveluri.

— Ce-ar trebui să fac? N-am niciun talent deosebit. Și-apoi, nu toate femeile vor să muncească.

— E adevărat, însă mi-e teamă că tu vezi căsătoria ca pe o evadare. Că de fapt pur și simplu te-ai săturat de Purmerend. Dacă așa stau lucrurile, putem vorbi despre asta. Ai putea merge să stai la rudele din Amsterdam și să faci ceva ce ți se pare interesant. Ai putea să te faci utilă într-o asociație de femei. Sau într-o organizație de caritate.

— Să împart supă la săraci? Ei bine, nu, asta nu-i pentru mine.

Lydia scoate un oftat adânc.

— Bine, nu vreau să-ți impun nimic. Însă deocamdată nu-mi dau acordul. Optsprezece ani chiar mi se pare o vârstă prea fragedă să te căsătorești.

— Luna viitoare împlinesc nouăsprezece.

— Te pot împiedica să faci asta încă ani de zile și o voi face. Se vor perinda prin viața ta încă mult mai mulți tineri îndrăgostiți și asta nu-i ultima cerere în căsătorie pe care o primești. Continuă să corespunzi cu Ralph, lasă-l să-ți facă curte și bucură-te de clipele trăite astfel, însă nu te căsători.

Spre surprinderea ei, fiica ei de obicei atât de încăpățânată încuviințează din cap.

În restul după-amiezii, Nora nu prea are chef de vorbă, însă apoi îi propune să meargă împreună la cinematograful abia deschis din Reguliersbreestraat. Lydia e de-acord. În timp ce se schimbă pentru cină, se simte ușurată că a reușit să o facă să se răzgândească. Nu se poate abține să nu chicotească puțin. Probabil că i-a oferit exact ce-și dorea: un răspuns care cruță sentimentele lui Ralph, în timp ce ea poate continua pur și simplu să fie îndrăgostită, dar fără obligații.

În ziua următoare, Lydia și Nora îi fac o vizită Louisei, apoi drumurile lor se despart. Nora merge cu Ralph să se plimbe în Vondelpark, iar Lydia se îndreaptă spre casa lui Walrave din strada Keizersgracht.

După-amiaza decurge într-un mod plăcut. Walrave nu este acasă, iar Jan și Harry, copiii lui, sunt la școală, așa că Mia și Lydia pot discuta în voie despre ce-au mai făcut în ultima vreme. Mia povestește despre comisia de propagandă a Asociației pentru Sufragiul Femeilor, a cărei președintă este.

— Mai sunt așa de multe lucruri de făcut, atât de multe dorințe de realizat, spune ea. Într-adevăr, e multă muncă, abia dacă mai apuc să public ceva, însă pentru așa ceva oricum nu e momentul. Walrave și copiii sunt acum prioritatea mea.

— Cred că faci foarte bine lăsându-ți munca deoparte, spune Lydia. N-are cum să fie ușor.

— Îmi iubesc fratele și nepoții. Munca mea poate să aștepte.